

FRI-2B.311-1-L-01

ANALYSIS AND COMMENT OF PARAGRAPH 2 OF INTERPRETATIVE DECISION № 8/2012 OF SUPREME COURT IN A RELATION TO THE SUBJECTIVE PROPERTY RIGHTS DEFENSE

Serghei Calincov

Faculty of Law,

“Angel Kanchev” University of Ruse

E-mail: skalinkov@uni-ruse.bg

***Abstract:** The Bulgarian legal system regulates the legal protection of property rights via petitioner protection, concerning a category of claims, each of which is characterized by certain protection frameworks depending on whether the right is being challenged or it is already impaired. The purpose of this article, based on the analysis of the property rights defense, is to make a brief comment on paragraph 2 of Interpretative Decision No. 8/2012 of the Supreme Court, according to which "the plaintiff can challenge a property right action even when there stands the opportunity to challenge a convictive action for property." The Supreme Court's position raises a number of issues that will be the subject of this study.*

***Keywords:** property rights defense, claim, affection, legal interest*

Гаранцията на всяко субективно гражданско право, създадена от държавата, се свежда възможността то да бъде защитено пред компетентните правораздавателните органи, действащи от нейното име. Това проличава както от разпоредбите на Конституцията на Република България като основен и върховен закон, така и от другите нормативни актове. Давайки защитата на субективните права, съдът с държавен публичноправен акт следва да разреши наличния спор между равнопоставените субекти и да ги задължи да насочат своето поведение в съответствие с решението.¹⁶⁴

Всяко едно гражданско правоотношение, породено от предвидения в хипотезиса юридически факт, съдържа класическата структура: субектите, между които съществува правна връзка; интересът, т.е. обекта; и съдържанието – възникналите права и задължения между равнопоставените субекти.

Субективните вещни права като елемент от съдържанието на вещното правоотношение се характеризират със своята особеност, а именно, че притежават абсолютен характер. Това се свежда до задължението на всичките гражданскоправни субекти за пасивно поведение (бездействие) спрямо титуляра на правото на собственост или ограниченото вещно право. В българската правна литература е господстващо мнението¹⁶⁵, че вещните права са притезателни, което означава, че титулярът може да иска от останалите лица въздържание от неправомерни въздействия спрямо вещта.¹⁶⁶

ИЗЛОЖЕНИЕ

Защитата на субективните вещни права пред компетентен държавен орган (съд), безусловно е свързана с притезанието на титуляра. Когато правото на собственост или ограниченото вещно право се оспорва и по такъв начин е подложено на застрашаване от

¹⁶⁴ В този смисъл Силяновски, Д. А., Гражданско съдопроизводство, Том II, стр. 248, С.,1948г.;

¹⁶⁵ Венедиков, П. Ново вещно право; стр. 30 - 31; Боянов Г. Вещно право, стр. 105 – 106, Таджер, В., Гражданско право на НРБ, стр. 175; Павлова М. Гражданско право, Обща част, С., 2002г., стр. 183; Калайджиев, А., Облигационно право, С., 2013г., стр. 41 – 42;

На обратната позиция проф. Русчев, И., Притезателното субективно право, Претенцията, притезанието и правото на иск, Сборник в памет на проф. Ж. Сталев, С., 2012г., стр. 276; Също така Еннекцерус, Л., Курс германското гражданско право, том I, стр. 381. Според автора „притезанието възниква само, когато третото лице нарушава общата забрана за бездействие например ако отнеме вещта или възпрепятства на собственика да упражнява своите правомощия“.

¹⁶⁶ Марков, М. Искът за собственост по чл. 108 от ЗС, стр. 14 - 16, С., 1994г.;

нарушаване, или ако третото лице неправомерно владее или държи чужда вещ или посредством неоснователни действия възпрепятства възможността носителят да упражнява правомощия, включени в състава на субективното вещно право, за последния (т.е. за собственика) се поражда интересът да предяви иск пред съда. Безспорно е, че правото на иск е публично право, защото е насочено към властническия орган да се постанови благоприятно за търсещия защита решение.¹⁶⁷

Българската правна система прокламира закрилата на собствеността както в Конституцията на Република България (чл. 17), така и в други закони. Вещноправната защита (наречена още петиторна) както на правото на собственост, така и на ограничените вещни права, е регламентирана в Закона за собствеността (ЗС), а също така и в Гражданския процесуален кодекс (ГПК). Всеки един от исковете, включен в обхвата на този вид закрила, е обусловен от правния интерес като условие за допустимостта на иска, който ищецът излага в исковата молба, а съдът следи служебно за наличие или липса на такъв. Следователно, в зависимостта от това дали субективното вещно право е в „опасност“ да бъде накърнено или то вече е нарушено, ищецът следва да прибегне към съответното правнозащитното средство.

Единият от механизмите, инкорпориран в съдържанието на вещноправната защита е установителният иск (положителен или отрицателен) по чл. 124, ал. 1 от ГПК. Тази разпоредба позволява на всеки заинтересуван субект да прибегне към такъв иск, когато е налице спор за съществуването или липса на субективното право, а със съдебното решение само се потвърждава или отрича такова право. В това се изразява обективно границата на съдебната защита по този иск.

Говорейки за вещните права, тугиларът (например собственикът) може да се възползва от установителния иск за собственост, когато неговото право се отрича или претендира от третото лице. В българската правна доктрина и старата съдебна практика¹⁶⁸ единодушно се приема, че условие за допустимостта на установителния иск е наличие на правен спор, а в случая, когато вещното право вече е нарушено, било чрез отнемането на вещта или създаването на пречки тугиларът да въздейства върху нея, тогава ищецът следва да прибегне към друг вид защита, която е по – широка по обем – към ревандикационния или негаторния иск. Защото той вече няма правен интерес да брани субективното вещно право с установителния иск.¹⁶⁹

С тълкувателното решение №8/2012г., т. 2, ВКС застъпва следната позиция: „правен интерес от предявяване на установителен иск за собственост и други вещни права е налице и когато ищецът разполага с възможността да предяви осъдителен иск за собственост“. Съдът посочва следните съображения:

а) В съответствие с принципа на диспозитивното начало, регламентирано в чл. 6 от ГПК, ищецът сам преценява в какъв обем и вид да защитава засегнатото си материално право (в конкретния случай – субективното вещно право);¹⁷⁰

б) Предявяването на установителен иск срещу лице, което владее или държи чужд имот би довело до спиране, а уважаването на иска – до прекъсване на течаща в полза на същото лице придобивна давност, макар то да не бъде осъдено да върне владението. Такъв иск може да заведе и съсобственикът срещу владеещите имота ответници, като по този начин отново би се прекъснала давността в тяхна полза, а съсобственикът ищец, след като бъде установено неговото право на собственост, ще започне да владее имота чрез другите участници в съсобствеността. На основание чл. 31, ал. 2 от ЗС, поражда се възможността

¹⁶⁷ Еннекерус, Л., цит. съч., стр. 387 – 388; Силяновски, Гражданско съдопроизводство Том, I, стр. 14-15;

¹⁶⁸ Сталев, Ж., Българско Гражданско процесуално право, стр. 183, С., 2012г., Василев, Л., Българско вещно право, стр. 355, С., 1995г., Боянов, Г., Вещно право, стр. 397, С., 2014г.; Р. № 2428/55г., IV г. о.; Р. № 61/1957, IV г. о.; Р. № 1445/66г., I г. о.; Р. № 1019/1996г., IV г. о. на ВКС;

¹⁶⁹ Сталев, Ж., цит. съч. пак там;

¹⁷⁰ В този смисъл е ТР № 4/29.04.2015г. по тълкувателно дело № 2014г., ВКС, ОСГТК;

невладеещият съсобственик да търси обезщетение от останалите, заедно използват неговата идеална част;

Следвайки позицията на ВКС, излиза, че, ако правото на собственост (респективно ограниченото вещно право) вече е засегнато от нарушение, което може да се изрази в различни незаконни посегателства върху вещта от страна на ответника, ищецът разполага с правен интерес да се брани не само с ревандикационен, а и с установителен иск за собственост. Такъв подход поражда следните въпроси и неясноти, а именно:

1. Какъв е основният разграничителният критерий между иска по чл. 124, ал. 1 от ГПК и ревандикационния иск по чл. 108 от ЗС?

2. Как може да се обясни правният интерес на собственика - ищец да брани субективното си вещно право с установителния иск, при условие, че неговата вещ вече се намира неправомерно във фактическата власт на нарушителя?

3. Третият неясен момент, който предизвиква тълкувателното решение се свежда до ликвидацията на отношенията между собственика и подобрителя и по – конкретно: ще възникне ли правото на вземане за направените разноски и подобрения в чужда вещ, ако се предяви установителен иск срещу „владеещия несобственик“?

По отношение на първия въпрос: Всеки един петиторен иск, изпълнява своята функция и съдържа определени рамки на закрила. Необходимостта от исковата защита възниква, когато има обективиран спор по повод субективното вещно право или ако са налице неправомерни посегателства върху чужда вещ, които могат да отстранят достъпа на собственика до нея или да осуетят упражняването на неговите правомощия. Т.е., защитата е уредена от действащото вещноправно законодателство в зависимост от интензитета на нарушението.¹⁷¹

Становището на ВКС по т. 2 от ТР №8/2012 година води до „смесване“ между установителния иск по чл. 124, ал. 1 от ГПК и ревандикационния иск. Те се различават по следните признаци:

а) Първият разграничителен критерий е правният интерес на този, който търси защита. При установителния иск ищецът претендира или отрича наличие на субективното вещно право, което все още не е накърнено като вещта се намира във владението на ищеца¹⁷². Докато при ревандикационния иск конкретното лице (нарушителя) вече е нарушило всеобщата забрана, отправена до всичките гражданскоправни субекти да се въздържат от всевъзможни неправомерни посегателства спрямо чуждата вещ. Ето защо правният интерес на собственика, който фактически не може да упражнява правомощията, включени в състава на пълното вещно право не е наличие на спор във връзка със съществуване или липса на субективното право, а е конкретно противоправно деяние от страна на ответника, който е незаконен владеец или държател на спорната вещ. Определението за ревандикационния иск води своето начало още от Римското Частно право¹⁷³ и е възпроизведено в българската правна литература, както и в съдебната практика, че това е иск на невладеещия собственик срещу владеещия несобственик. Позицията на ВКС „влиза“ в противоречие с нормата на чл. 124, ал. 1 от ГПК, където ясно и точно е визирана предпоставката за предявяване на установителния иск за собственост.

б) На второ място – двата иска се различават по обема на защитата, която се предоставя, чрез постановленията правораздавателния акт. Съдебното решение при установителните иски се ограничава само с констатиране на наличие или липса на правото на собственост¹⁷⁴, от което следва изводът, че правната закрила е по – стеснена. Решението по ревандикационния иск от една страна установява наличие на твърдяното от

¹⁷¹ В този смисъл е особено мнение по точка 2 от ТР №8/ 2012 година;

¹⁷² Така Василев, Л., цит. съч., стр. 355;

¹⁷³ Дърнбург, Г., Пандекты, Том II, Вещно право, стр. 144, СП, 1904г.; Новицкий, И. Б., Основы римского гражданского права, стр. 84, М., 1956; Омельченко, О. А., Римское право, стр. 171, М. 2008г.; Андреев, М., Римско частно право, стр. 254, С., 1992г.;

¹⁷⁴ В този смисъл Силяновски, цит. съч. стр. 23; Василев, Л., цит. съч., стр. 360;

ищеца право на собственост (установителен диспозитив), а от друга – осъжда ответника да предаде фактическата върху вещта на ищеца (осъдителен диспозитив)¹⁷⁵;

По отношение на втория въпрос – струва ми се, че липсва какъвто и да е правен интерес собственикът да сезира съда с установителен иск за собственост, при условие че водещото му правомощие „владение“ вече е отнето. Основният аргумент в това отношение е следният: ако съдът ще уважи установителния иск и постанови съдебното решение, то то ще има само установителен диспозитив. Ищецът няма да може да прибегне към изпълнителното производство, понеже такъв тип решения не са изпълнителни основания съгласно чл. 404 от ГПК. Нещо повече: вярно е, че предявяването на установителния иск по начало спира, а с неговото уважаване се прекъсва придобивната давност, но владелецът продължава да упражнява фактическа власт върху вещта и за него започва да тече нов давностен срок. Излиза, че собственикът ще трябва периодично да прекъсва давността (придобивната), предявявайки установителен иск за собственост, което не е логично, при условие, че по – обширна и сигурна защита му предоставя ревандикационният иск за собственост;

Във връзка с позицията на ВКС се поставя третият въпрос, който се свежда до това дали ще се породи право на вземане за направените разноски и подобрения в чужда вещ в полза на владеещия несобственик срещу собственика, който предявява установителен иск за собственост? До приемането на коментираното решение, този въпрос не е възниквал по понятни причини, защото установителният иск е бил недопустим, ако вещта на собственика вече се е намирала неправомерно във владението на ответника - несобственик.

Ето защо според теоретичните възгледи¹⁷⁶ и съдебната практика¹⁷⁷, може да се стигне до извода, че претенцията на владелеца спрямо собственика се поражда именно при предявен ревандикационен иск. Основният аргумент, който може да се изтъкне в това отношение е следният: ако ревандикационният иск бъде уважен, то собственикът ще си възвърне вещта в запазено състояние и с увеличена стойност, а владелецът изгубва фактическа власт върху нея и вече няма да може да я придобие по давност. До момента на сезиране на съда, т.е. когато владелецът (добросъвестен или недобросъвестен) упражнява фактическа власт върху чужда вещ, не влиза в действие нито приращението в полза на собственика, нито се поражда правото на вземане, т.е. налице е едно висящо състояние, правно очакване. Не е гаранция, че до изтичането на срок за придобивна давност собственикът ще заведе ревандикационен иск. Ако е изтекъл петгодишният давностен срок, тогава неправомерният (незаконният) владелец се превръща в собственик по силата първично юридическо основание като всичко това, което е вложил във владяната от него вещ в периода на законоустановения срок ще остане за него. Ето защо, именно при такъв иск (ревандикационен) до изтичане на срока на придобивната давност винаги може да се постави въпросът за възникване на извъндоговорните отношения между собственика (ищец) и владелеца – подобрител (ответник).

Връщайки се към становището на ВКС в коментираното тълкувателно решение, излиза че, ако съдът уважи искането на ищеца посредством постановяването на решение с установителен характер, както бе посочено по – горе, давността ще прекъсне и ще започне да тече нова давност – чл. 116, буква „б“ от ЗЗД във връзка с чл. 84 от ЗС. Но ответникът ще продължи да владее вещта с намерение да я свои. Възниква следният въпрос: ще може

¹⁷⁵ В тази насока е и съдебната практика: Р. № 2419/60г., I г. о.; Решение № 152 от 13.09.2011 г. на ВКС по т. д. № 950/2009 г., II т. о., ТК; Решение № 59 от 8.05.2013 г. на ВКС по гр. д. № 596/2012 г., II г. о., ГК; Решение № 467 от 24.06.2013 г. на ВКС по гр. д. № 504/2012 г., I г. о., ГК; ТР № 4/2016г.;

¹⁷⁶ Таджер, В. Гражданско право на НРБ, стр. 342; Велинов, Ив. Придобиване на право на собственост чрез приращение и последиците му. Сп. Правна мисъл, стр. 83 – 84; Дачев, И. Правен режим на подобренията в недвижими имоти, стр. 123-124; Константинов, К., Практиката на ВС по споровете за подобрения в недвижими имоти, Сп. Правна мисъл, Кн. 1/1972г., стр. 99;

¹⁷⁷ Р. № 1297/57г., IV г. о.; Р. № 2819/60г., I г. о.; ТР № 88/1964г.; ТР. № 101/64г.; Р. № 2819/60г., I г. о.; ПВС № 6/1974г. т. VI;

ли последният да претендира от собственика направените разноски и подобрения в чуждата вещ след предявен срещу него установителен иск? Самият факт, че след постановяването на крайния правораздавателен акт, с който се потвърждава наличие на собствеността или ограниченото вещно право, владелецът (ответник) ще започне наново да упражнява фактическа власт с намерение да свои чуждата вещ, поставя под съмнение действието на приращението по чл. 92 от ЗС и възможността подобрителят да търси обезщетение от собственика.

Възможно е след този момент (т.е. момента на постановяването на съдебното решение), да се наложи полагането на нови разходи във връзка със запазване на чуждата вещ, или владелецът да направи други подобрения. Следователно, в тези случаи приращението също ще бъде в режим на висящност, както и облигационното право вземане. Докато при уважен ревандикационен иск съдът не само констатира, че субективното вещно право принадлежи на ищеца, но и задължава ответника да върне вещта на собственика със запазена субстанция и увеличена стойност, като последният ще трябва да изплати на подобрителя присъдената парична сума за разноските. Ето защо би било по – логично да се приеме, че ликвидацията на отношенията между собственика и подобрителя се поражда именно при предявен ревандикационен иск, а не и при установителен иск за собственост.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Всеки един петиторен иск, попадащ в обхвата на вещноправната защита, има свои функции както и крайната цел да се даде закрила на собствеността или ограничените вещни права. Както се посочва в настоящото изложение, подходът на ВКС, визиран в точка 2 от ТР № 8/2012 година, поставя редица въпроси, които не се вменват и не биха могли да бъдат решени в съответствие с действащото българско законодателство. В тази връзка би следвало тълкувателните решения да съдействат за точното и разумно прилагане на закона.

REFERENCES:

1. Andreev, M., (1992). Rimsko chastno pravo (*Оригинално заглавие: Андреев, М., Римско частно право, С., 1992г.*)
2. Boyanov, G.,(2014). Veshno pravo, (*Оригинално заглавие: Боянов, Г., Вещно право, С., 2014г.*)
3. Velinov, I, Pridobivane na pravo na sobstvenost chrez prirashenie (*Оригинално заглавие: Велинов, Ив. Придобиване на право на собственост чрез приращение и последиците му. Сп. Правна мисъл*)
4. Venedikov, P. (1995). Novo veshno pravo (*Оригинално заглавие: Венедиков, П., Ново вещно право, С., 1995г.*)
5. Vasilev, L., (1995). Balgarsko veshno pravo (*Оригинално заглавие: Василев, Л., Българско вещно право, С., 1995г.*)
6. Dachev, I., (2013). Praven rejim na podobreniata v nedvijimi imoti (*Оригинално заглавие: Дачев, И. Правен режим на подобренията в недвижими имоти, С., 2013г.*)
7. Dernburg, G., (1904), Pandekti, Vestnoe pravo (*Оригинално заглавие: Дернбург, Г., Пандекты, Том II, Вещное право;СП, 1904г.*)
8. Ennektsekurs, L., Kurs germakskogo grajdanskogo prava (*Оригинално заглавие: Еннекцекурс , Л., Курс германского гражданского права, том I*)
9. Konstantinov, K., (1972). Praktikata na VS po sporovete za podobrenia v nedvijimi imoti (*Оригинално заглавие: Константинов, К., Практиката на ВС по споровете за подобрения в недвижими имоти, Сп. Правна мисъл, Кн. 1/1972г.*)

10. Kalaidjiev, A., (2013). Obligacionno pravo (*Оригинално заглавие: Калайджиев, А., Облигационно право, С., 2013г.*)
11. Markov, M., (1994). Iskat za sobstvenost po chl. 108 ot ZS (*Оригинално заглавие: Искът за собственост по чл. 108 от ЗС, С., 1994г.*)
12. Novitski, I. B., (1956). Osnovi rimskogo grajdanskogo prava (*Оригинално заглавие: Новицкий, И. Б., Основы римского гражданского права, М., 1956г.*)
13. Omelchenko, O. A., (2008). Rimskoe pravo (*Оригинално заглавие: Омельченко, О. А., Римское право, М. 2008г.*)
14. Pavlova, M., (2002). Grajdansko pravo, Obshta chast (*Оригинално заглавие: Павлова М. Гражданско право, Обща част, С., 2002г.*)
15. Rushev, I., (2012). Pritezatelnoto subektivno pravo, Pretenciata, pritezaniето i pravoto na isk, Sbornik v pamet na prof. J. Stalev (*Оригинално заглавие: Русчев, И., Притезателното субективно право, Претенцията, притезанието и правото на иск, Сборник в памет на проф. Ж. Сталев, С., 2012г.*)
16. Stalev, J., (2012). Balgarskoto Grajdansko procesualno pravo (*Оригинално заглавие: Сталев, Ж., Българско Гражданско процесуално право, С., 2012г.*)
17. Silianovski, Grajdansko sadoproizvodstvo (*Оригинално заглавие: Силяновски, Гражданско съдопроизводство, Том, I*)
18. Tadjer, V., (2001). Grajdansko pravo na NRB (*Оригинално заглавие: Таджер, В. Гражданско право на НРБ, С., 2001г.*)